

למה הרעותה: מה עושים עם ספקות באמונה? מבוסס על לקו"ש ו'38, תורת מנחם לב/375

הרב אברהם שמואל בנימין סופר, ה"כתב סופר", היה אחד הרבנים הבולטים באירופה לפני כ-150 שנה. הוא נולד במשפחת 'אצולה' עילאית: אביו היה רבי משה סופר, ה"חתם סופר", ואילו אמו הייתה בתו של הגאון רבי עקיבא איגר, מענקי הדורות הקודמים. וכמובן הוא עצמו היה תלמיד חכם עצום.

פעם עלתה במוחו שאלה הלכתית ושאל את אביו. הוא ציפה לתשובה מהירה, אך האבא אמר שהוא צריך לחשוב. הבן היה בטוח שאביו יקרא לו אחרי שעה-שעתיים, אבל חלפו כמה ימים עד שאביו קרא לו והשיב תשובה פשוטה ביותר.

הכתב סופר התפלא על העניין, אחרי הכול, החתם סופר היה עונה שאלות מסובכות מכל אשכנז. אמר האבא כך: "רציתי ללמד אותך לקח שהוא חשוב יותר מהשאלה הספציפית שהעלית: אפשר יכול לחיות עם שאלה. לא קרה שום דבר כשעולה שאלה. צריך להניח אותה בצד ולהמשיך הלאה..."

ספר בראשית, אותו סיימנו בשבוע שעבר, הוא 'ספר השאלות'. לכל אורך הספר, האבות התנסו בניסיונות ואתגרים קשים שהעלות תמיהות ותהיות, אך האבות מעולם לא שאלו: "למה?" "מדוע עלינו לסבול תמורת כל ההתמסרות אליך?" "להיפך, המילה שמאפיינת יותר מכל את חומש בראשית היא: "הנני". אברהם אומר "הנני" ומשכים לעקדה, יוסף אומר "הנני" ויוצא אל הדרך המסוכנת לאחיו.

וכאן עולה תמיהה עצומה שמטרידה את המפרשים אלפי שנים: משה רבנו פותח סגנון חדש בקשר עם הקב"ה. כשמשה פוגש את הסבל במצרים, הוא לא מוריד את הראש ומקבל את הדין, אלא זועק את השאלה הקשה מכל: "למה הרעותה לעם הזה?" משה לא אומר בפשטות: 'אלוקים תמיד צודק', אלא זועק איפה הצדק האלוקי? כיצד יכולה להיות הנמקה לסבל כזה?

והשאלה היא מתבקשת: איפה ההכנעה בה נהגו האבות? כיצד אפשר להטיח דברים כלפי מעלה? ובעיקר: כיצד אנו אמורים לנהוג? איך אמור יהודי להגיב מול אירועים קשים שמעוררים תהיות וספקות אודות ההנהגה האלוקית? האם מותר לו לזעוק מרה או להרכין את הראש בענווה?

נזכיר את הסיפור: חלפו 86 שנים של סבל נורא במצרים. הגברים היו מושפלים בעבודת פרך בבניין ובלבנים, הנשים החרות נאלצו להסתתר בין השיחים, והתינוקות הושלכו באכזריות למי היאור. במקביל, משה רבנו היה רחוק משם, בארץ מדין הרחוקה. בוקר אחד צועד משה עם הצאן ופתאום שומע את קול האלוקים מדבר אליו ומצווה ללכת למצרים ולגאול את ישראל.

משה מתייצב בפני פרעה ודורש בשם האלוקים: "שלח את עמי!". אך פרעה לא מתרגש, אלא להיפך, מצווה את עבדיו להחמיר את תנאי השעבוד. פרעה מניח שכנראה עם ישראל עוד לא סבל מספיק ולכן יש לו פנאי לחשוב על גאולה. הוא מצווה לשנות את הנהלים ואם קודם היה הסדר שהיהודים עבדו בפרך בבניין והמצרים קצרו עבורם את התבן להכנת הטיט, עכשיו היהודים ייאלצו בתוך אותו זמן עבודה, גם ללקוט תבן, גם להכין אותו למלאכת הטיט וגם לבנות את אותה כמות.

כמובן, העם מתרעם קשות על משה ומאשים אותו בגרימת נזק וכאב נוספים - ומשה נשבר.

1. שמות ה: ויראו שטרי בני ישראל אותם ברע לאמור, לא תגרעו מלבניכם דבר יום ביומו: ויפגעו את משה ואת אהרן... ויאמרו אליהם: ירא ה' עליכם וישפוט אשר הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב בידם להרגנו: וישב משה אל ה' ויאמר: ה' למה הרעתה לעם הזה? למה זה שלחתיני? ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך, הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך.

משה לא מברך ברכת צידוק הדין, אלא אומר מילים קשות ביותר: ריבונו של עולם, 'הרעת' כביכול את המצב. לא רק שהשליחות בשמך לא הועילה, היא קלקלה וגרמה כאב נוסף.

המפרשים מוסיפים דבר מדהים: משה לא רק דיבר, אלא עשה. הוא קם וברח ממצרים. משה פשוט נשמט מהשליחות האלוקית.

רבנו בחיי י,ה: מיום שהתרו בפרעה, הכביד עליהם העבודה ואמר משה לקב"ה למה הרעותה ... ונתכסה שלושה חדשים – אייר, סיון ותמוז ... נמצא שהמכות התחילו בחודש אב, דם באב, צפרדע באלול, עד חודש אדר שבו הייתה מכת ארבה, מכת חושך בניסן ובכורות בליל טו בניסן¹.

וכל אחד עומד נדהם: כיצד מותר להטיח דברים דברים כלפי מעלה? במיוחד שגם לאברהם הייתה את הטענה הקשה שמעשי ה' 'הרעו לו' כביכול. אילו ה' לא היה מברך אותנו לכתחילה בילד – ניחא, אבל נגרם לו מפח נפש כפול: בהתחלה הוא זכה לילד ושמח אתו, ואחר כך נדרש לעקוד את אותו הילד עצמו! ובכל זאת אברהם המשיך קדימה ולא הררה ולא התריס.

התמיהה גדולה יותר, לאור התגובה האלוקית על טענת משה. לפי פשט הפסוק, ה' **קיבל את דבריו**. ה' לא נזף בו אלא ענה בצורה עניינית. ה' הסביר כי החמרת המצב היא חלק חשוב מהגאולה, משום שכל שפרעה מטפס כעת בחוצפתו, כך התרסקותו מול המכות האלוקיות תהיה בולטת ומהדהדת.

שמות ו: ויאמר ה' אל משה: עתה תראה אשר אעשה לפרעה, כי ביד חזקה ישלחם.

רבינו בחיי ה,כב: נראה לי מפשט הכתוב שאין חטא למשה בדיבור 'למה הרעותה' ... שהרי חזר והזכירו פעם אחרת בפרשת מתאוננים: 'למה הרעותה לעבדך?' ואילו הרגיש משה שהקב"ה חשבו לו לחטא, לא היה חוזר עליו.

רבנו בחיי מוכיח שמשה לא חטא בסגנונו, שהרי כאשר משה מתקשה לעמוד בהמשך מול הטענות על טיב האוכל במדבר, הוא חוזר שוב וטוען באותו סגנון: "למה הרעותה לעבדך"?

מנגד, רש"י כותב כי הפסוק **רומז** בכל זאת על תוכחה חריפה למשה בגלל ההשוואה בינו ואברהם:

רש"י: 'עתה תראה' - הרהרת על מדותי, לא כאברהם שאמרתי לו 'כי ביצחק יקרא לך זרע' ואחר כך אמרתי לו 'העלהו לעולה' ולא הררה אחר מדותי. לפיכך 'עתה תראה' - העשוי לפרעה תראה ולא העשוי למלכי ז' אומות כשאביאם לארץ.

נמצאנו למדים כי בעיקרו של דבר, משה העלה **טענה נכונה** ולכן דבריו נותרו **כתובים בתורה**, ללמדנו כי **מותר וצריך לטעון מול קושי וכאב**². עם זאת, משה גם **'חטא' במשהו** וגם את זה צריכים לזכור. כיצד אמור יהודי להגיב למעשה מול רגעים שמעוררים תהיות אודות ההנהגה האלוקית?

¹ **חשבון פשוט מוביל להבנה שמשה יצא משליחותו:** משה נכנס לפרעה בפעם הראשונה בחודש אייר. כך משמעות הפסוקים שפרעה העניש את ישראל ללקוט תבן, ואת התבן לוקטים בתחילת הקיץ, באייר. הגאולה ממצרים הייתה בחודש ניסן שאחר כך, מכאן שחלפה שנה בין הגעתו ליציאה ממצרים. והנה למדו חז"ל כי כל מכה נמשכה חודש ימים, אך בין אייר לניסן יש **שנים עשר** חודשים ולא עשר? לכן צריך לומר כי משה יצא ממצרים לכמה חודשים ולא התחיל מיד בשליחותו האלוקית עד חודש אב.

² **צוואתו של יוסל רקובר:** אחת הטרוניות החריפות ביותר לנוכח מעשי ה', הוא המסמך המפורסם כצוואתו של רקובר. (טוענים כיום כי המסמך אינו אותנטי ונכתב לאחר השואה, אך זה לא חשוב. מילותיו נזעקו בוודאי מקירות הלב של מיליוני אומללים, עם קול או בלי קול). רקובר היה מאלו שנתרו האחרונים בגטו ורשה. אשתו וששת ילדיו נהרגו בהפצצת הגטו והוא ראה מול עיניו את האש האוכלת את הבתים ומתקרבת מהרה לכיוונו. בשעותיו האחרונות לחייו הוא שפך שיחה מצמררת עם הקב"ה:

"אתה טוען כי חטאנו - ודאי שחטאנו; שעל כן אנו נענשים, אך האם ישנו חטא עלי אדמות שיהא ראוי לעונש כזה? אתה טוען כי תשלם לשונאינו כגמולם, אני משוכנע בזה כי תשלם בלי לחשוך, אינני מסופק בזה, אך האם ישנו עונש עלי אדמות שביכולתו לכפר על הפשע בנו? ... ברם, אם עולה על לבך כי ניסיונותיך יהגו אותנו מהדרך הישר, מודיע אני לך, אלוקי ואלוקי אבותי ... יכול אתה לדכאני, יכול אתה לייסרני עד מוות – אך אני תמיד אאמין בך. יהודי אני ויהודי אהיה. מת אני כפי שחייתי תוך אמונה סלעית בך".

ב. מדובר בשאלה מרתקת, משום שלא היה אדם רחוק מהתרסה כמו משה רבנו. בכל קורות החיים היהודיים לא היה עניו כמשה, אדם בטל וכנוע כלפי השכינה כמותו. כך שמשה הוא האדם האחרון שהיינו מצפים ממנו להטיח דברים כלפי מעלה.

הנה ישנה תעלומה גדולה האופפת את פרשת מינויו של משה. אנחנו רגילים למנהיגים שרודפים אחרי השררה, שמתחננים אלינו שנבחר בהם למרות שאנו כלל לא בטוחים שהם האנשים המתאימים למשרה. עוד התרגלנו בתורה לאנשים שהקב"ה מצווה אותם לקחת הנהגה והם מיד יוצאים לדרך, כמו אברהם אבינו. אך אצל משה הכול היה שונה. התורה סיפרה קודם באריכות על מה שהתרחש על יד הסנה: במשך שבעה ימים, ה' לחץ על משה לקבל את השליחות, אך הוא סירב בעקשנות.

משה טען בנחרצות כי אינו האיש המתאים למשימה, וזאת מהטעם המפתיע הבא: הוא "כבד פה וכבד לשון". הוא אינו איש מרשים, הוא אינו יודע לתקשר עם אנשים, הוא לא ניחן בכישורי השפעה ודיפלומטיה ולכן כישלון השליחות שלו צפוי ועומד על הקיר.

מה מונח כאן? מדוע משה מתווכח כשעם ישראל נאנק במצרים? ולאידך, מדוע ה' מתעקש שאדון כל הנביאים, הנואם החשוב בהיסטוריה, יהיה אדם עם חולשות בתקשורת (כמו לומר בשפתנו: "עילג")?

בעל התניא מבאר רעיון עמוק. כאן נמצא התיאור הממצה ביותר אודות משה. הוא היה אדם **נעלה בשביל תקשורת עם אנשים**. משה היה אדם קדוש, חי בעולמו הפנימי, הוא התגורר עשרות שנים במדין לבדו, כרועה צאן שיוצא מדי בוקר לשדות ומתבודד. כבודות הפה הייתה סמל לכך, שהוא לא חי באותו עולם של הציבור הרחב. כדי להיות דובר טוב, צריך להיות מעורב עם הבריות. לדעת מה מציק להם, מה מכאיב להם, מהן הנקודות הרגישות דרכן מפלסים דרך אל ליבם. ואילו משה היה ההיפך הגמור. הוא היה עסוק בלקבל שפע מלמעלה במקום לאסוף אותו מלמטה.

בחודש יולי 1968 יצא מטוס אל-על מלונדון לישראל. שלושה מחבלים השתלטו על המטוס והנחיתו אותו באלג'יר. זאת הייתה חטיפת המטוס הראשונה על רקע הסכסוך הפלשתיני. מה שפחות מפורסם הוא, שעל המטוס הייתה אמורה להיות אישיות ביטחונית מהדרגה הראשונה, האלוף אריאל שרון, ורק ברגע האחרון הוא לא עלה על המטוס.

יש וידאו ביוטיוב בו רב חשוב שאינו חסיד חב"ד מספר סיפור מדהים. הרב זאב סיגל ז"ל, נשיא מועצת הרבנים של אמריקה מספר כי אריק שרון היה אצל הרבי מליובאוויטש ביחידות זמן קצר לפני כן, והרבי אמר לו שלא כדאי שייצא בטיסה הזו (שאמורה להביא אותו ללונדון, ומשם לארץ באותו מטוס שנחטף) ולכן הוא שינה את תכניתו ברגע האחרון. הרב סיגל ממשיך ומספר כי ביקר בעצמו אצל הרבי ביחידות ושאל את השאלה המתבקשת: למה הרבי דאג רק לאריק שרון ולא התריע בפני כל נוסעי המטוס על הסכנה המתקרבת? הרבי ענה לו כי הוא באמת לא ידע על החטיפה, הוא רק אמר את מה ש'הרגיש' בעיני רוחו באותו רגע (את המסר שקיבל מלמעלה), שאריק שרון לא צריך לעלות על המטוס...

2. **תורה אור כג, סע"א:** לוי הוא בחינת התקשורת, כמו שכתוב הפעם ילווה אישי אלי, והוא בחינת המחשבה, כנראה בחוש שמי שהוא בעל מחשבה, אינו מרגיש כלל בעסקים החולפים לפניו מחמת גודל התקשורתו במחשבה... ולכן יצא ממנו משה שהיה כבד פה וכבד לשון, דהיינו שלגודל התקשורתו בבחינת ביטול, ונחנו מה, לא היה יכול להיות משפיע כו' שהוא בחינת הדיבור כו'.

בכך אפשר לבאר עוד תעלומה מפורסמת: ההגדה של פסח מתעלמת ממשה רבנו. היא אינה מעניקה לו שום קרדיט על הובלת היציאה ממצרים. בדרך כלל, המסורת היהודית מעניקה קרדיטים מכובדים למנהיגים שהובילו את המהפכה. רק עכשיו באנו מימי החנוכה ואמרנו: "בימי מתתיהו בין יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו" ורק אחר כך הזכרנו את הסייעתא דשמיא: "ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם". כך ביום הפורים: מתחילים "בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה" ורק אחר כך "ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם".

אולם כשמגיעים להזכרת יציאת מצרים, הכול שונה. מדי בוקר אומרים: "עזרת אבותינו אתה הוא מעולם" ולא מזכירים את משה ואהרן. כך בהגדה של פסח, איננו מזכירים את מנהיגותו של משה להוביל את העם ממצרים. וזה כמובן פלא גדול: איפה הכרת הטוב? האם מישהו היה מעלה על דעתו, להבדיל אלפי הבדלות, לדבר על הקמת מדינת ישראל בלי להזכיר את בן גוריון או לתאר את הכרזת העצמאות בארצות הברית בלי להזכיר את ג'ורג' וושינגטון?!

תשובה חסידיית גורסת כי משה רבנו לא היה דמות עצמאית. הוא לא היה מנהיג מודע לעצמו. משה היה מוליך לשכינה, הוא היה צינור להמשכת הקדושה בעולם. "שכינה מדברת מתוך גרונו". ולכן ההגדה אינה אומרת "בימי משה ואהרן", כי פשוט לא היו ימים כאלו. היו רק ימים של גילוי ההשגחה העליונה שמשה היה הצינור להוליך אותה לעולם.

ואחרי כל ההקדמה הזו - אודות ההכנעה המוחלטת של משה בפני השכינה – שבה ומתעצמת השאלה בה פתחנו: כיצד דווקא משה הוא האיש שמטיח דברים כלפי מעלה?

ג. הרב גדליה משה גולדמן, היה האדמו"ר מזוועהל לפני כשבעים שנה. בסוף ימיו הוא גר בירושלים ולפני כן פעל בעיירה זוועהל באוקראינה. הוא נרדף על ידי השלטונות הסובייטיים באשמת קיום פעילות דתית והוגלה למחנה עבודה בסיביר.

החיים במחנה היו קשים ומפרכים, אבל הוא היה אדם חזק והצליח לשרוד. פעם קיבל זימון דחוף למשרד המחנה ויחד עמו זומן יהודי נוסף, מבוגר וחולה. המפקד קיבל אותם בפנים מאירות ואמר: "זה יום המזל שלכם. ההנהלה החליטה לשחרר אתכם לחופשי". הוא הגיש לרב מזוועהל כמה טפסים, הורה לו לחתום עליהם וכך יהפוך להיות משוחרר. אך הרב התלבט, זה היה יום השבת והוא אינו יכול ליטול את העט. מצד שני זה פיקוח נפש והוא יכול להשתחרר לחופשי, אך מצד שלישי זה לא ממש פיקוח נפש. הוא אינו נמצא במחנה השמדה, הוא בריא וחזק ומצליח לשרוד. הוא דחה את העט ואמר כי לא יחתום על המסמך. המפקד צעק שהוא מסכן את החיים, אך הוא סירב לחתום.

אחר כך פנה המפקד אל היהודי המבוגר והגיש לו את הטפסים לחתום. אותו יהודי שנכח בגדלות הנפש של הרב, סירב גם הוא לחתום, אך הרב ביקש את הטפסים של השני ואמר שהוא יחתום עבורו. שכן אותו יהודי הוא מבוגר וחולה, ועבורו זה פיקוח נפש לצאת מכאן שעה אחת קודם. המפקד השתתק. הוא מעולם לא ראה אחווה כזו. הוא אמר "לכו שניכם הביתה, אני יחתום עבורכם".

ישנו רעיון מיוחד במינו, אין חסידי ממנו, שכתוב בספר נועם אלימלך:

3. נועם אלימלך ריש וארא: 'וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני ה' – הנה 'וידבר אלוקים' הוא לשון קשה, ש'אלוקים' הוא מידת יראה, אבל 'ויאמר אליו אני ה' הוא שבא במידת אהבה. ויש לומר שבתחילה דיבר אתו משפט על שהקשה לומר למה הרעותה לעם הזה וכדאיתא במדרש שהטיח דברים כלפי מעלה. אמנם באמת ח"ו שמשה רבנו יטיח דברים נגד השי"ת, רק זה היה מחמת גודל אהבת ישראל... ולכן הפירוש כך: אע"פ שהיה ראוי לדבר אתו משפט על שהקשה לדבר כו' אך כיון שהיה מגודל אהבת ישראל שהיא אהבת הבורא, לכן 'ויאמר אליו אני ה' שהיא אמירה בלשון רכה.

מונח כאן רעיון כביר: אדם צריך לקבל ייסורים באהבה כל עוד מדובר בו עצמו, שכן מוטל עליו לתקן את עצמו ולערך חשבון נפש על המסר מאחורי הייסורים. אולם כאשר מדובר באדם אחר, כאן צריך מסירות נפש לקום וללמד עליו זכות שאינו ראוי לייסורים. אדם אינו אמור לתקן אנשים אחרים ואינו יודע מה נעשה בליבם, כאן נדרש ממנו לעורר רחמים וזכות עליהם. ולכן משה הטיח דברים כלפי מעלה, כי כאן לא היה מדובר בכאב אישי אלא בצרה הנוגעת לכלל ישראל.

ויש להוסיף בדרך אפשר כי גם אצל אברהם אבינו מצאנו אותו עניין בדיוק: בכל הקשור אליו הוא היה סמל לקבלת הדין באהבה, אך ביחס לאנשים אחרים, אנשי סדום, הוא תובע צדק בחריפות גדולה: "האף תספה צדיק עם רשע"?! הוא אינו סומך על הצדק האלוקי אלא טוען לעוול. והם הם הדברים.

עד כאן רעיון אחד אודות ההבדל בין משה והאבות. בנוסף לכך, הרבי מליובאוויטש מברר את הדברים בצורה מעמיקה, אופיינית ביותר לדרך החשיבה החבדית. ואגב הביאור הזה, אנו למדים גם כמה מהלכות 'ספקות באמונה', מה מותר, מה אסור ומה הפתרון ארוך-הטווח לתהיות.

ד. הרב שלום דובער פרקש, הוא שליח בעיר איסקווה במדינת וושינגטון. לא מזמן הוא פרסם סיפור אישי: הוא התכוון לערוך יום התרמה עבור המוסדות שלו ולפני שהוא יצא לדרך, היה זקוק לכמה תומכים שיתחייבו לו מראש על סכום נכבד, כדי לוודא שיום ההתרמה לא יהפוך לפארסה.

אחרי כמה שבועות של טלפונים ופגישות הוא הצליח למצוא רק תורם אחד שהבטיח \$10,000 והשאר לא ענו. הוא נכנס למצוקה ואז נזכר על סגולה ששמע בעבר. הרבי כתב לאחד השלוחים שהיה שקוע בחובות כבדים כי עליו להשלים את 'חובותיו בתורה' וכך יסתדרו גם החובות הכספיים. הכוונה היא לתקנות לימוד חת"ת ורמב"ם, שתיקנו הרבי מליובאוויטש וחמיו, האדמו"ר הקודם, לפיהם לומדים מדי יום קטע בחומש, כמה פרקי תהלים, קטע בתנ"א ופרק או שלושה פרקים ברמב"ם.

באחד הערבים היה 'חג ההודיה' האמריקני והוא נהנה מערב חופשי. הוא התיישב להשלים את כל חובותיו בתורה ואחרי שלוש שעות רצופות הוא סיים. לפני שפרש לישון שלח שתי הודעות לשני ידידים עם בקשה לקבל תשובה דחופה משום שהוא חפץ מאוד לקיים את הקמפיין. אחד השיב מיד שהוא ואשתו יתנו \$6,000, ולמחרת בשבע וחצי בבוקר מצלצל הידיד השני, הוא עורך צעידת בוקר עם הכלב והוא מבקש לדעת כמה חסר לקמפיין? הרב פרקש ענה שחסרים לו \$34,000. לאחר דקה של שקט הוא התחייב לסכום הנ"ל והקמפיין יצא לדרך...

משה רבנו תובע הסבר למעשי ה', משום שמשוה פתח תקופה חדשה במערכת היחסים בין ה' וישראל. משה החל את תקופת הלימוד, תקופת התורה ולכן הוא תבע להבין באופן הגיוני את הסודות מאחורי ההנהגה האלוהית.

כאשר התורה מתארת את הקשר בין האבות והקב"ה, היא מדברת על עוצמות של קשר רגשי, לא אינטלקטואלי. האבות הביאו לידי שיא את עוצמת המסירות הרגשית לקדושה.

אברהם מתואר בתור "איש החסד", "אברהם אוהבי". אברהם עסק כל כולו בהפצת האהבה לקב"ה. לא היה אדם בעולם שאפשר להגיע אליו וללמד אותו על מציאות ה' ואברהם לא עשה זאת. הוא אירח בביתו אפילו ערביים "שמשתחוים לאבק רגליהם", עובדי עבודה זרה, ובלבד להפיץ אהבת ה'.

יצחק, לעומתו, מתואר בתור "איש הגבורה", "פחד יצחק". משום שהוא הביא לשיא את העוצמה ההפוכה. "סור מרע". יצחק פעל לעקור מתוכו כל שמץ של מחשבה זרה ותאוה פסולה, כמו שבא לידי ביטוי בכך שהוא התעורר כתוצאה מעשן עבודה זרה שהקטירו נשות עשו. הוא מאס כל כך ברע עד שלא היה מסוגל להכיר מציאות הפוכה. יעקב אבינו מסר את מידת ה"תפארת", שהיא משלבת בין חסד וגבורה, כפי שהארכנו בשבוע שעבר.

ואז הגיע משה והתחיל שלב חדש בקשר עם הקב"ה: "זכרו תורת משה עבדי". כאן עם ישראל נדרש לכבוש את המוח. לא רק לציית, לא רק להתמסר, אלא להבין אותו. להתעמק בטעמי המצוות, להזדהות עמם באופן שכלי וכך להתעלות ולהתרומם מבפנים. ולכן משה תבע להבין את סוד הסבל, משום שהמוח תובע הסברים. אם הקב"ה רוצה קשר שמשלב את ההיגיון ולא רק את האמונה, הרי ההיגיון רוצה להשתכנע בכלים שלו שהכול לטובה.

למה הדבר דומה? בעבר, העולם התנהל בראשות מלכים, והמלכים לא היו זקוקים ליועצי תקשורת. משום שהם לא טרחו לשכנע אף אחד, הם פשוט גזרו גזירות והעם היה אנוס לציית. אולם כאשר העולם הפך לדמוקרטי, הפוליטיקאים מוכרחים יועצי תקשורת כדי לשכנע את העם ולגרום לו להזדהות עם המסר. משה רבנו היה כביכול יועץ התקשורת הראשון. תפקידו היה ללמד את המסר

האלוקי **ולשכנע** אותנו בצדקת הדרך. ולכן הוא תבע הסברים משכנעים בסוד הסבל כדי להעבירו הלאה למוחות שלנו.

כיון שכך, משה רבנו צדק ביסוד הדרישה להבין את הסבל ולכן התורה כותבת דברים כהווייתם בלי לבקר אותו. אולם מצד שני, סוף-סוף זאת לא הייתה התנהגות מושלמת, וזאת מהסיבה החשובה הבאה: משה לא רק שאל, **הוא גם ענה!** וזאת הבעיה הגדולה. הוא לא רק שאל 'למה הרעותה', אלא גם הסיק מסקנה שהמהלך הוא חלילה **לרעת** ישראל, כמו שהמשיך ואמר: "ומאז באתי לדבר בשמך, **הרע** לעם הזה". וזהו דבר אסור, משום שיהודי יכול לשאול על הקב"ה, אך הוא אינו יכול לענות. ולו מהסיבה הפשוטה שהוא אינו מחזיק את כל המידע הדרוש לקבלת מסקנה. כמו שהקב"ה ענה במקרה הזה למשה, כי דווקא הירידה הגדולה היא זאת שתעצים יותר את המהפך בהמשיך.

בסגנון אחר: ליהודי מותר לשאול, אך אסור לו להפסיק **לעשות** בעקבות השאלות. הוא קודם כל מחויב לעשות ורק אחר כך מחפש תשובות, ככתוב: "נעשה ונשמע". **הרעיון המהותי הוא, שהשכל נועד לשרת את האמונה ולא להחליף אותה. הוא נועד לפעול בתוך מסגרת של קבלת עול ולא לפרוץ אותה.** בדיוק כמו אדם שאינו מבין את חוקי המדינה, אך מוכרח להמשיך לבצע אותם³.

פעם הגיע חסיד אל האדמו"ר מקוצק עם שאלות על הקב"ה. האדמו"ר שלח אותו לעיין באיזה "תוספות". האיש עיין שוב ושוב ולא מצא שום דבר קשור. הוא בא לשאול והרבי אמר לו: "תסתכל בתוספות שם, הוא שאל שאלה חמורה ולא מצא תשובה ונשאר ב"צריך עיון" – אך התוספות לא נשאר תקוע שם אלא **המשיך הלאה לעניינים הבאים**". [יש סיפור על מפקד אוגדת טנקים שאמר לחיילים: "אם יש לכם ספק לאן ללכת - תנסו ללכת לטוב ביותר, אם אתם לא יודעים לאן - תזוזו, אך בכל מקרה **אסור לטנק לעמוד במקום**"].

4. תורת מנחם לב/377: עיקר עניינו של משה הוא חכמה והוא זה שנתן את התורה לישראל ואילו עיקר עניינם של האבות הוא מדות והם הורישו לישראל דרך זו של עבודת ה' עם המדות. ומטעם זה שעיקר עניינו של משה הוא חכמה ושכל, שאל את השאלה, דמכיון שטבע השכל הוא לרצות להבין כל עניין, הרי מפריעה לו השאלה בעבודתו. אולם הקב"ה ענה למשה שאפילו מי שעיקר עניינו הוא חכמה, צריכה להיות אצלו התכללות המידות ... שגם בשכלו תהיה התנועה דקבלת עול.

רבינו בחיי שם: אין חטא למשה בדיבור 'למה הרעותה' ... אלא החטא היה במה שאמר: 'ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך **הרע לעם הזה**' ... והדיבור הזה הוא כמהרהר אחר מידותיו וכמטיח דברים כלפי השי"ת. ולכך השיב לו: 'עתה תראה אשר אעשה לפרעה', ככוח שמי הגדול שיתפרסם אצלו וידענו, וכל מה שהרע לעם יתהפך עליו עד שהוא בעצמו יודה בשילוחם על כרחו.

ה. אך מה עושים למעשה עם ספקות מעיקים? הבנו שאסור להפוך שאלה לתשובה, אבל מה יעשה יהודי שמקוננים אצלו ספקות ותהיות אודות ההנהגה האלוהית והאמת שבדברי התורה והנביאים?

כאן צריכים להוסיף יסוד מרכזי בגישתו של הרבי מלובאוויטש: ספקות לא מעידים חלילה על נתק בין יהודי לקב"ה או על בעיה באמיתותם של המסרים, הספקות מעידים על **חולשה בהארת הנשמה** במוח ובלב ולכן הפתרון הוא **לחזק את הנשמה – וכאשר הנשמה חוזרת להאיר הכול מסתדר**.

הכוונה במילים פשוטות היא, לפעול הפוך מהספק. במקום להיבהל ממנו, לקבל התחזקות מעשית במצווה, להוסיף משהו בלימוד התורה וכאשר הקשר העצמי לקב"ה מתחזק, הספקות נעלמים. הרעיון כאן הוא מהותי: כדי להיות מסוגלים להבין את הקב"ה, אנו מוכרחים **להתקרב אליו**, להתעלות מהרמה הבהמית הנמוכה ולפתח רגישות לעניינים אלוהיים. אי אפשר להיות בהמה ולרצות להבין

³ כך מבאר הכלי יקר את שאלת הבן התם: "והיה כי ישאלך בנך **מחר** לאמור מה זאת", וידועה הקושייה למה הוא שואל רק מחר ולא היום? [אולי בגלל שהוא תם ולוקח לו זמן להבין מה לשאול...]. מבאר הכלי יקר כי הבן התם הוא קודם כל עושה היום מה שצריך, ורק מחר – לאחר שעשה – הוא שואל.

מוסיקה קלאסית, וכל שכן שאי אפשר להיות שקוע בתאוות ולפתח רגישות לעניינים רוחניים. ולכן נאמר "נעשה ונשמע", משום שה"נעשה" עצמו הוא זה שמביא בסופו של דבר ל"נשמע". (ראו השלמות נאות בהערה⁴).

נסיים בסיפור נפלא המסכם את השיעור כולו (יישר כוח לרבנים ישראל ברוד ובנו פאלע על המכתב המצורף): הילד אלחנן כהן למד בחיידר של 'ייקים' בניו ג'רזי. כשהתחילו ללמוד "בראשית ברא אלוקים" חזר הילד הביתה ושאל "מי ברא את אלוקים"? האימא אמרה שזאת שאלה טובה ושאל את המורה. הילד הגיע שמח על השאלה הטובה ועם תחילת הלימודים שאל מי ברא את אלוקים?

המורה 'נתן לו על הראש' איך ייתכן שהוא שואל שאלות של כפירה ושיתבייש לו. אבל השאלה לא נתנה לו מנוח והאימא הציעה לכתוב את השאלה לרבי מליובאוויטש. הילד כתב מכתב בכתב ידו בו מפנה לרבי את השאלה, מי ברא את אלוקים? כעבור ימים ספורים הגיע מכתב מיוחד ע"ש הילד אלחנן כהן בו נכתב: השאלה שלך טובה, ובכלל צריך לשאול כל דבר שהרי גם משה רבינו שאל את אלוקים "למה הרעות". התשובה לשאלה שלך נלמדת בהרחבה בישיבות וכשתגיע לגיל הזה תלמד את כל הנושא. אבל חשוב שתדע, שכל שתקיים מצוות ותעבוד את השם כעת בקבלת עול, כך תזכה להבין טוב יותר את התשובה לשאלה שלך כשתלמד את הנושא.

מכתב לילד אלחנן כהן (סיון תשמ"א, תרגום אישי מאנגלית): קיבלתי את מכתבך בו אתה מבקש לדעת יותר על ה' וכו'. הרצון של ידע כזה הוא, כמובן, ראוי לשבח, ולכן המלך דוד הורה לבנו שלמה 'דע את אלוקי אביך ועבדהו בלב שלם', אך יש זמן מתאים לכל דבר, ובינתיים הדבר הכי חשוב הוא להתרכז במילוי המצוות ובלימוד התורה שלך, ובבוא הזמן, תדבר עם המורה שלך או הרב בקהילה שלך בקשר עם השאלה שיש לך. אין ספק כי אין צורך להצביע על כך שהסדר בקיום המצוות הוא 'נעשה' לפני 'נשמע' (הבנה), ובאמצעות המעשה מגיע היהודי להבנה במלוא המידה האפשרית.

**כתיבת השיעור והפצתו באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי רבנו ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי-נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**

⁴ **השלמות:** ידיד בבית הכנסת שהוא ממציא ומפתח מוצרים אמר לי פעם שבעולם הייצור אומרים ש'עד שאתה לא עושה בפועל, אתה לא מבין איך הדברים עובדים'. רק נעשה מביא לנשמע. להבדיל אלפי הבדלות, כך נהג הלל הזקן (שבת לא) עם אותו גוי שרצה להתגייר ולהפוך להיות כהן גדול. שמאי זרק אותו בכעס משום שגר לא יכול להיות כהן, אך הלל נתן לו ללמוד תורה עד השגיע לפסוק 'הזר הקרב יומת' וכך הגיע בעצמו למסקנה שאינו רוצה להיות כהן. עוד ראיתי פירוש נפלא על המשנה באבות: "כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ... אם אתה עושה כן – אשריך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא". מהי ההדגשה "אם אתה עושה כן"? רק לאחר שעושים זאת אפשר להבין כמה זה טוב...